

Primož Jesenko

V iskanju injekcije zoper nemoč nove drame

Umetniška skupina Preglej, ki je po novem iztrgana iz nedrja Gledališča Glej in osamosvojena pod streho KD Integrali, je zavezana poskusom in preizkušanju novega. Potem ko je njena prvotna energija pošla (začetek sega v leto 2006), zdaj preverja formate dramskega in pisav za gledališče danes. Ta umetnost je vektor zunaj osrednjega gledališkega toka, nakazana ločnica pa je v časih, ki ustanavljajo tvorbe kot JAK, vse bolj zaostrena. Konsenzualne definicije kulture namreč ni, gre za različne sisteme vrednot in standardov, zato so razlike med razumevanji kulture vezane tudi na finančno ozadje in komaj prehodne. Ob vsej iniciativnosti Simone Semenič, dramaturginje in dvakratne Grumove lavreatke, ki s sodelavci poganja PreGlejev laboratorij in festival dramske pisave *PreGlej na glas!*, uvrščajo institucije Preglej v kategorijo prehodne ljubiteljske dejavnosti.

Ali to pomeni, da je usahnil tudi del izvirne avtorske energije Semeničeve, bo pokazal čas. Po drugi strani se zdi vpliv kranjskega Tedna slovenske drame na status dramske pisave zaradi njegove frekvence slaboten in komaj zadosten za kontinuirano delo na premikih dramske paradigme. Nato pa je še strokovna komisija za izbor Grumovega lavreata (del nje je bil tudi podpisani) izbrala nagrajenca med štirimi nominiranimi besedili treh piscev, ki so se izkazali za same preverjene avtorje – medtem ko so bili drugi izstopajoči, tudi vsi iz kroga Pregleja, v sklepni statistiki le omenjeni. Po mnenju mlajših pisk, ki se oglašajo na portalu www.sigledal.org, naj bi šlo za kronski dokaz »nesodobnosti« t. i. strokovnih meril in za nezmožnost prepoznanja novih piscev, ki delujejo mimo konvencij in omejitev. Izbor nominirancev, »vsaj glede na nominacije prejšnjih let, ki so vključevale tudi inovativnejše dramske forme« in mlajše avtorje, naj bi bil »precej tradicionalen« oziroma »konzervativnejši«; čez nekaj dni je na istem portalu govora že o »(dis)funktionalnosti Grumove nagrade«. Da je komisija, sestavljena iz predstavnikov različnih gledaliških provenienc, od tega treh izkušenih praktikov, izbirala med anonimnimi kandidati (kar je prednost tega natečaja), je pozornosti ušlo. Seveda pa to e-beleženje situacije na polju slovenske dramatike, ki dosega učinek s poenostavljeno in rahlo pregreto držo, govori tudi o specifični mladosti avtoric, ki so si pač dale duška.

Kako to, da ni v tem plediranju po »sodobnosti« nobenega samokritičnega dvoma? Ker služi za zaslombo besedilo Blaža Lukana, teoretskega botra te struje, ki je iz spremnega teksta ob drami *Ljubljana – Gospa Sveta*, igri Petra Rezmana, prostega strelca v več pomenih, razvil »priročno« pro-

gramsko besedilo, *Manifest za novo dramo*. Rezmanov tekst, ob katerem se je zakurilo največ bojnih ognjev (njegovo avtentično prizorišče je prav krog Pregleja), se ne ukvarja z vprašanjem »sporočila«, ne prilagaja se postulatoma 'prave drame' in pogojem za njeno prelitje na oder. Lukan med drugim oriše, kako bi se postavitve lotila »sodobna uprizoritvena praksa«: če smo razumeli prav, bi se predstava premaknila od dramskega k vizualnemu vtisu, ta se ponuja, kot je, brez analitičnega pogledovanja nekam spodaj, v anticipirano bistvo. Morda je bistvo le na površini, nekakšen odvod »užitka v pisavi«, iz kakršnega je besedilo nastalo. Ali pa bistva celo ni, le želja po osvoboditvi od odra kot poligona za pripovedovanje zgodbe. T. i. »novo dramo« naj bi določala še večja zavezanost efemernosti trenutka. Edini manjkajoči člen se zazdi režiser.

Ustvarjalna filozofija 'ad hoc' ('na mah'), ki jo kot enega od novih formatov vpeljuje Preglej, združuje vse, ki se želijo ukvarjati s teatrom ali celo pridobijo diplomu katere od univerzitetnih institucij, a uvidijo, da preživetje (kljub luksuzu ukvarjanja z nečim, kar imaš rad) še zdaleč ni preprosto. Družbeno ozračje to dopušča, kakor po drugi strani ne omogoča redne zaposlitve. Dogodkom 'na mah' ne gre odrekati legitimnosti, čeprav so manj zanimivi za širše občinstvo, običajno dosegajoč sporadične smehce, ne pa tudi veliko več od tega. Čvrsto védenje o preteklem se za ta odrski žanr, ki preverja možnost neposrednih socialnih intervencij v majhnem merilu (»skozi umetnost do boljšega sveta«) in je na trenutke avantgardistično izključujoč (kdor ni z nami, je proti nam), ne zdi nujno. To potrди tudi Bogdan Georgescu, mentor 'ad hoc' dogodka na temo segregacije glede na spolno usmerjenost. Ker je o individualnih nadarjenostih in »ekskluzivnih talentih« nehvaležno soditi, se ognimo vprašanju, kolikšen delež pri umetniški dejavnosti zapolni talent in kolikšnega prizadevnost. Kot v dogodkih 'na mah' je nemožnost ustvarjanja v širšem smislu tudi tematski okvir predstave *Mnogo nas je* v režiji Dalije Aćin in produkciji beograjskega Bitef Teatra, ki je bila marca predstavljena v okviru festivala *Preglej na glas!* Razmislek o stanju krize (identitete, smisla, kolektivnosti, integritete predstave) teh ne več rosno mladih ustvarjalcev (sami sebe igrajo dramska piska in 'art aktivistka', dva režiserja in dramaturg) pa ni v ničemer agresivno izničujoč, prej melanholičen.

Ob Preglejevi taktiki, ki vključuje tudi inoviranje forme in to celo spodbuja, so poti tudi druge: Dramski krožek, ki ga na Filozofski fakulteti vodita Boris A. Novak in Vinko Möderndorfer, ne želi zavreči možnosti tradicionalne dramske strukture in tradicionalne dramaturgije. Katera pot je bolj ustrezna, bi morali vendar začeti na začetku? (Navsezadnje v posodo, ki pušča, ni mogoče natočiti nobene vsebine.) V prvi vrsti naj bi dal odrski izid občutiti, da pisec ve, kaj je gledališče in kako učinkuje (študij na AGRFT zagotovi vsaj določeno prednost). Razlog za nakrhani optimizem Pregleja in za občutek nezadostne možnosti prodora bi šlo tako bolj kot v

iskanju nespametnega, ki ne razume sodobnosti, iskati v naravi prijavljenih besedil. Ker o čem pravzaprav govorimo? Da eksperimentalno proizvajanje nove dramske pisave ne dosega le presežkov, ki bi se *a priori* uvrstili med kandidate za čestitke.

Da gledališča posvečajo manj pozornosti slovenskim avtorjem, kot se je to dogajalo pred desetletji, je potrdila nedavna okrogla miza ITI v okviru Tedna slovenske drame, ki je detektirala odnos do mlade dramatike v deželah bivše Jugoslavije in kjer ni bilo predstavnikov osrednjih ljubljanskih gledališč. Dramaturški oddelek centralne Drame SNG je do omogočanja možnosti mladim dramatikom najbolj zaprt, bojda zaradi vzdrževanja visokih profesionalnih standardov, tudi drugod so repertoarji voljni za uprizarjanje slovenskih tekstov, ko ti že stojijo in jih lahko gledališča vzamejo kot kocko granita in iz nje klešejo Produkt. Skrb za kultiviranje mlade dramske pisave in za njeno uprizarjanje je ne odnese bolje niti na Ministrstvu za kulturo, ki ne stimulira s subvencijami, in celo ne med režiserji. Katera čudežna injekcija bi torej rešila situacijo, ki so jo nekdanj razreševali stimulatorji izvirne dramske pisave, katerih imena so danes brezpredmetna, ker so »varno« pozabljena?

Že omenjene e-oponentke bi najbrž prekrstile kategorijo nominancev za Grumovo nagrado v razred za poskuse, ki bi jih bilo potrebno še razvijati. (Kljub temu, da so razbrale polizdelek tudi v katerem od nominancev.) Grumova nagrada torej kot seizmograf eksperimentalnih iskanj na slovenskem dramskem prizorišču? Ali pa tudi polje izvirnih dramskih besedil potrebuje alternativno nagrado – to pa ni brez pasti, saj je nagnjenje k razdeljevanju vencev dvorezno: inflacija literarnih nagrad pri nas demimo presune, a učinek razvrednotenih nagrad je vprašljiv.

V situaciji, ko so po besedah Semeničeve »le redki posamezniki pripravljeni prevzeti odgovornost za uprizarjanje še neznanega avtorja, še prej pa prepoznati kvaliteto v dramskih novitetah«, bi gotovo najlaže proizvedel praktika, ki bi se bil voljan spopasti z »manifestativnim primerkom« *Ljubljana – Gospa Sveta*, Preglej sam. Tu je neposredna možnost za potrditev uprizoritvene moči »nove drame«, ko naj produkcija potrdi predpostavke lastne interpretacije. Od tod se bo šlo naprej.

Primož Jesenko